

Història, processos polítics i canvi social

Autor: Damià Clot

Data de publicació: 20-01-2016

Text de la conferència d'en Damià Clot al 15è Simposi de la Descoberta Catalana d'Amèrica, celebrat el novembre del 2015 a Arenys de Munt.

Benvolguts alcaldes, d'Arenys de Mar i d'Arenys de Munt.

Regidors i regidores.

Companys, coneguts i saludats.

Vull agrair personalment, i en primer lloc, en Jordi Bilbeny la invitació per fer aquesta primera conferència inaugural d'aquest 15è Simposi sobre la descoberta catalana d'Amèrica.

I també vull agrair al savi del Maresme, a l'amic Albert Calls, el suggeriment del meu nom per aquesta tasca.

El títol de la conferència és: "Història, processos polítics i canvi social".

El meu propòsit serà el d'explicar com els darrers tres grans processos polítics que s'han viscut a l'Estat espanyol i a Catalunya d'ençà de la mort del dictador, han transformat profundament la majoria de la societat catalana, que ha passat a reclamar "Llibertat, amnistia i Estatut d'Autonomia" a demanar exercir "el dret a decidir" per esdevenir un Estat independent.

És a dir, és passa de l'autonomisme a l'independentisme en només 35 anys.

I quan parlo dels tres processos, em refereixo a:

Procés de reforma del marc territorial espanyol a partir de l'aprovació dels anomenats Estatuts de segona generació.

Procés sobiranista engegat des de Catalunya.

Em referiré als processos per ordre cronològic perquè, malgrat que a primer cop d'ull pugui semblar que són processos independents, estan perfectament connectats (bàsicament perquè de la no resolució d'un provoca la irrupció de l'altre).

Finalment, vull dir-vos que analitzaré aquests tres processos des d'una òptica jurídica i politològica (i no tant des d'una perspectiva històrica, ja que no és la meua especialitat) malgrat que no renuncio a fer algun que altre apunt històric.

1.- LA TRANSICIÓ ESPANYOLA:

En una conferència del professor Joan Manel Tresserres arrel de la presentació del llibre La Trasió franquista de la sociòloga Marta Rovira va definir el procés de transició (i cito literal):

“Un pacte de supervivència de les elits franquistes s'ha volgut vendre com un acte d'alta enginyeria política”

Recordareu –i això ho recull molt bé un llibre que era lectura obligada a la Facultat de Ciències Polítiques: La Transición a la democracia de Josep Maria Colomer- que després de la mort del dictador es va parlar molt d'una dicotomia:

-Ruptura (trencament, fer net, començar de nou)

-Reforma (un pacte de no agressió entre els vencedors de la guerra i ideòlegs i gestors del franquisme i els vençuts i opositors al règim).

Hi van haver altres dicotomies que fan que avui no hi hagi consens sobre les suposades virtuts de la transició: on uns hi veuen consens, altres hi veuen xantatge, on uns hi veuen claudicacions altres hi veuen execucions...

Doncs bé, diguem que dicotomia més important del moment (la de reforma o ruptura) es va acabar resolent a partir de la conjunció de diverses variables que van tenir la seva importància (des del punt de vista jurídic):

1º variable.- Irrupció de la figura d'un veterà catedràtic de Dret Polític a la Universitat d'Oviedo (que aleshores era el President de les Corts i que exercia com a assessor del Rei) de nom Torcuato Fernandez Miranda:

Ell és qui cuina el pas d'un sistema dictatorial sustentat per les Lleis Fonamentals (que eren 7) cap a un sistema constitucional.

Com ho fa? Aprovant la 8a llei fonamental: Llei per a la reforma política, que implica bàsicament dues qüestions 1) regulació de drets fonamentals com ara la participació política i 2) propiciar la aprovació d'una Llei Electoral que permeti celebrar una eleccions en aparença democràtiques.

D'aquesta manera es compleix el somni del l'espanyolisme que era transitar d'un règim dictatorial, d'un règim feixista a una pseudo democràcia a través de mecanismes legals. Allò que es va dir: de la Ley a la Ley.

(Aquest concepte de llei, en singular, és un concepte avui fortament arrelat en l'imaginari de la dreta política espanyola de clara tradició franquista)

2ª variable.- És la tutela que l'exèrcit espanyol fa del procés de transició.

Només així s'entén el redactat d'alguns dels articles (no només el vuitè) de la Constitució:

Art. 1.3 quan diu que la forma política de l'Estat espanyol és la Monarquia parlamentària.

(No és discuteix, en cap moment, si hi ha lloc per una forma política republicana / recordem que el rei és el cap de l'exèrcit i que Franco ha demanat a l'exèrcit obediència al seu successor, el monarca).

Art. 2 quan diu que la Constitució es fonamenta en la indissoluble unitat de la nació Espanyola, pàtria comuna i indivisible de tots els espanyols.

L'enunciat connecta perfectament amb un dels lemes més coneguts del franquisme: "Una, grande y libre".

Art. 8 quan diu que el garant de la sobirania i la integritat territorial de l'Estat Espanyol és l'exèrcit.

En cap moment es diu que el garant siguin els tribunals (garantia jurídica) o el govern o el parlament (garantia política). Hi ha d'haver una garantia militar.

Hi ha una expressió lorquiana (que jo en dic lorquiana per la brutalitat que porta implícita) que resumeix molt bé això: ruido de sables.

El cas és que la Constitució Espanyola s'aprova però amb un cost polític important: que és que no hi ha hagut una ruptura amb el règim, sinó un procés que permet al franquisme transitar des de posicions clarament feixistes a uns posicionaments de democràcia que mai s'acabaran de creure.

Però el pitjor de tot és que la transició permet que el búnker i els poders fàctics (les elits franquistes) continuen ocupant els llocs de poder de l'estat espanyol:

Les elits financeres seguiran assegurades en els principals consells d'administració de les grans empreses i de la banca (controlant els diners).

L'exèrcit (i la guàrdia civil, que és un cos militar) continua tenint un poder important com és la força, ara constitucionalitat.

I es potencia un nou poder, el poder polític tocat (una nova classe social: els alts funcionaris de l'administració), que tenen la missió de tutelar tot el desenvolupament territorial que no ha fixat el text constitucional.

2.- PROCÉS DE REFORMA DEL MARC ESTATUTARI.

El relat oficial que s'ha intentat vendre de la transició –sobretot en allò referent a l'encaix de Catalunya dins l'estat espanyol- comença a ser posat en dubte a l'iniciar-se el segon dels processos polítics: el procés de reforma del model territorial que la Constitució regula al seu Títol VIIIè (Organització Territorial de l'Estat).

Com és sabut i ha estat debatut per juristes i politòlegs, la Constitució Espanyola deixa obert en el seu text el model de configuració territorial. No defineix en cap moment què s'entén per Estat de les Autonomies, si aquest és un model asimètric o no (com era el cas de la CE del 1931) i quines són les autonomies (i el seu disseny institucional intern).

I es fia el disseny del model territorial de l'Estat a la interpretació que en pugui fer el Tribunal Constitucional a partir del que es coneix com a bloc de constitucionalitat (Constitució més Estatuts, que són denominats com a Constitucions territorials).

És a dir: serà el TC qui desenvoluparà el model de distribució del poder territorial a través de la seva jurisprudència.

Aquesta indefinició provoca una primera perversió del sistema: és la uniformització de les CCAA a partir d'allò que es va conèixer com a cafè per a tothom (voluntat d'igualar allò que és diferent)

Però la ineficàcia del disseny del sistema autonòmic es posa de manifest quan hi ha una clara voluntat de modificació, primer des d'Euskadi a partir del Pla Ibarretxe i, després, des de Catalunya a partir de la reforma de l'Estatut de 1979.

S'engega, aleshores, un segon procés polític que és l'avantsala del tercer procés polític que vindrà.

La importància, a nivell polític i social d'aquest segon procés, és que per primera vegada, el Parlament de Catalunya, per una àmplia majoria de diputats, amb un consens total de la societat civil i dels partits, engega una reforma territorial

de l'Estat espanyol: és vol tancar o assegurar allò que amb el disseny constitucional emanat del 78 havia quedat obert i que amb la interpretació que en feia el TC de les competències compartides i exclusives i de les lleis de bases i lleis de desenvolupament, sempre anava en perjudici de Catalunya.

Què vull destacar d'aquest procés:

-Que qui fa el primer pas és Catalunya però aprofitant-se de l'embranzida catalana, també ho fa el País Valencià, les Illes i Andalusia, entre d'altres. Moltes CCAA aproven reformes dels seus respectius Estatuts.

-Que el PP (alternativa de govern) engega una campanya claríssimament contra Catalunya. Això no ho havia fet mai cap altre partit (penseu que per molt menys s'han imputat persones per fer apologia pública d'un delictes...)

-Que contra l'Estatut aprovat pel Parlament, negociat a Madrid (comissió constitucional, aprovació pel Congrés dels Diputats, Senat) i aprovat, finalment, en referèndum a Catalunya, s'interposen fins a 7 recursos d'inconstitucionalitat.

-S'impugnen molts articles que tenen una particularitat: estan redactats de forma idèntica a l'Estatut andalús, però que a l'Estatut andalús no són impugnants. Vol dir que el que val per Andalusia no val per Catalunya. Això es diu catalanofòbia.

-Finalment, després de 4 anys de deliberacions, recusacions, (un mort), i 4 càrrecs de magistrats del TC caducats, un TC polititzat dicta una sentència que desnatura la reforma de l'Estatut.

Aquesta sentència és interpretable, des del punt de vista jurídic però també polític, de varies maneres:

1.-He sentit dir en Joan Ridao (i amb raó) que la sentència és el certificat de defunció de l'Estat de les Autonomies (tanca el model autonòmic i diu: fins aquí s'ha arribat)

2.-L'Estatut retallat no compleix els principals objectius que buscava la reforma estatutària, que eren:

-Reconeixement de Catalunya com a nació.

-Protecció dels seus trets més importants, com ara la llengua.

-Presència directa de Catalunya en els principals òrgans de decisió de la UE.

-Blindatge de competències compartides amb l'estat i creació de noves competències exclusives de la Generalitat de Catalunya.

3.-El pitjor de tot és l'humiliació, el saber-se utilitzat per rèdits polítics a Madrid, el constatar que el sistema constitucional espanyol dona més poder polític a la decisió jurídica de 12 magistrats abans que la voluntat de tot un poble expressada a les urnes.

El segon procés polític, doncs, es tanca en fals però obre els ulls a la societat catalana: sap que un projecte autonòmic o, fins i tot federal, és impossible.

És, per dir-ho d'alguna manera, el fracàs dels que defensaven la Tercera Via.

PROCÉS SOBIRANISTA.

Per això un any abans de la sentència de l'Estatut, aquí, a Arenys de Munt, es comença a gestar el que serà el tercer gran procés polític; tal vegada el més important de l'història recent de l'Estat espanyol: el procés sobiranista.

Perquè és important Arenys de Munt?

-Perquè engega el seguit d'onades de consultes municipals arreu del país; consultes en les quals els voluntaris hi tindran un paper fonamental i assoliran una experiència vital com es veurà en el 9N.

-Perquè posar a l'agenda política catalana, espanyola i internacional el concepte dret a decidir. I es comença a parlar i debatre amb naturalitat sobre conceptes com sobirania fiscal, dèficit d'infraestructures, referèndum, consulta... (tots aquests conceptes passen a forma part de la centralitat política i del llenguatge quotidià).

-Perquè obliga als partits polítics, alguns fins aleshores ambigus, a posicionar-se.

-I perquè tot aquest seguit de consultes acaba creant l'embrió del que serà l'Assemblea Nacional Catalana (ANC).

La importància de l'ANC (també d'Òmnium Cultural) és que permetrà crear un moviment de base, de baix a d'alt (bottom up), que farà impulsar el procés en tres nivells: intern-social, internacional i polític.

Però aquest procés polític s'enfronta amb un fenomen que d'ençà a la impugnació de l'Estatut, es comença a assajar amb freqüència per part de l'Estat espanyol: la judicialització de la política.

Això està provocat, bàsicament, per dues raons:

1- L'Estat espanyol no pot fer front, en termes polítics, al moviment sobiranista que pivota, bàsicament, en l'exercici del dret a decidir: (les manifestacions de l'11 de setembre de 2012, la Via Catalana, la V baixa i la Via Lliure donen la volta al món).

No pot lluitar contra l'evidència, per exemple, del pacte entre el Regne Unit i Escòcia per la celebració d'un referèndum. Ni contra els antecedents del Quebec o Puerto Rico, per citar-ne uns quants.

2- L'estat espanyol ja ha utilitzat amb èxit el TC per fer front a la reforma de l'Estatut i aquest s'ha prestat a entrar al joc de fer política.

Per tant, ja sap que el TC –i el poder polític tocat en general- està de la seva part.

Però el més important és que amb les successives impugnacions per part de l'Estat espanyol de la declaració de sobirania, de la llei de consultes no referendàries, del decret de convocatòria de la consulta, del propi 9N o, inclús la presentació d'una querella contra el president de la Generalitat i dues conselleres, aquest situa el marc mental i dialèctic en un registre molt allunyat del que és un procés polític, el qual s'hauria d'afrontar a través de paraules com consens, negociació, diàleg, debat, confrontació d'idees (lògica del win-win)

S'entra, doncs, en un registre propi dels processos judicials: es parla d'impugnacions, recursos, sentències, querelles, fiscals i magistrats...

Aquesta és la gran impotència de l'Estat espanyol: transformat un procés polític en micro processos judicials.

Què ha de fer a parer meu Catalunya? Continuar per la via política, perquè cap Estat democràtic, i menys en el marc de la Unió Europea, pot oposar-se a la utilització de principis tant elementals del dret i de la política per resoldre legítims conflictes polítics:

El principi democràtic / El principi de respecte a les minories / i el principi de participació en el afers polítics.

Damià Clot